

DOI 10.36074/logos-18.08.2023.51

ПОНЯТТЯ НІЩО: ОНТОЛОГІЧНІ ПІДОСНОВИ ПЕРШОЇ ІЗ ФОРМ ДАВНЬОГРЕЦЬКОГО ЗАПЕРЕЧЕННЯ

Захлипа Дар'я Андріївна

аспірантка кафедри теоретичної і практичної філософії
імені професора Й.-Б. Шада

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Прокопенко Володимир Володимирович

доктор філософських наук, професор кафедри теоретичної і практичної
філософії імені професора Й.-Б. Шада

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

УКРАЇНА

Поняття ніщо сьогодні губиться поміж лав континентальної фантастики, що стала збірною назвою для філософської методології сучасності, в якій поняттю ніщо відведена суто художня роль. Не в останню чергу це викликане деконструкцією метафізичного контексту ніщо у бік символіки weird-субстанцій на тлі примітивізованого феномену жаху, на протиположності чому у свій час М. Гайдеґер виокремив свій концепт angst(y). Насправді ж, ніщо не потребує задля своєї онтологізації пошуку зайвих акциденцій, окрім тих, що надала йому грецька традиція нігітології, що вибудувалась навколо трьох заперечень, про що безпосередньо йтиметься нижче.

У давньогрецькій мові можна зустріти три типи заперечень (ou-, μη- та α-), із яких беруть початок три варіації погляду на корінь негативності в основі буття: ніщо, неіснування та неістина. Тим не менш, у сьогоденному філософському дискурсі користується попитом й інша класифікація, складниками якої виступають ніщо, небуття та неіснування, а також реконструйоване Гегелем поняття заперечення у бік неґації, яке перевищило суто номінальний сенс, закладений у нього формальною логікою. Саме тому М. Гайдеґер стверджував, що «таким чином навіть не приходить думка про можливість, що заперечення могло б бути у своїй сутності набагато глибшим, аніж «так»; тим паче що тут і «так» сприймають в той же час у сенсі усілякого роду згоди, так же поверхово, як і «ні» (у сенсі заперечення)» [1].

Проте, у питанні онтологічної проблематики саме грецька підоснова надала змогу вести мову про позитив негативного всередині буттєвої істини. Це відбулося з тієї причини, що грецьке поняття істини-ἀλήθεια від самого початку підкріплювалось додатковим, але вирішальним кореневим смислом у вигляді λήθη, що й дозволило інтерпретувати істину як непотайне без вилучення, на чому наголошував услід за М. Гайдеґером іще Ж. Бофре [2]. При цьому кожне із зазначених заперечень репрезентує певну із визначальних для онтологічної проблематики складових єдиного смислу про буття самого буття, тобто про трансфеноменальний спосіб дії буття, завдяки якому вибудовується будь-яке онтологічне відношення в цілому. Наразі фокус авторського спрямування зосереджується на першому із типів заперечень, результатом якого стало виокремлення поняття ніщо із супутнім до нього маркером пустоти.

Самосуперечливість поняття ніщо не вимагає зайвих підтверджень на свою користь, оскільки, на перший погляд, воно нібито анулює буття зовсім. Однак,

завдяки наведенню тих екстралінгвістичних залишків, що були покладені у нього греками, онтологічна тематизація ніщо постає цілком виправданим процесом, як синтаксично, так і семантично. Незважаючи на гіпертрофовану площину сенсів, вкладених у дане поняття протягом усєї історії філософського мислення, «чим чистіше (усвідомлення) ніщо, тим простіше (усвідомлення) буття» [1] – зазначав М. Гайдеґер. Натомість, сучасний дослідник негативної метафізики, Р. Соренсен, висунув вкрай радикальну гіпотезу про те, що «переважна більшість західних філософів успадкували від своїх праотців-засновників відразу до ніщо» [3]. А втім припущення трипофобії грецького мислення про ніщо може бути прийнятним тільки частково; у протилежному випадку – це стало б реальною перешкодою для виникнення трьох парменідових апорій, завдяки яким феномен західноєвропейського мислення разом із проблематикою контрінтуїтивних висновків взагалі мав змогу відбутись так, а не інакше.

Саме Парменід був однією із перших фігур західноєвропейського мислення, який започаткував традицію вести мову про ніщо як філософську проблему, сутність якої полягала у висвітленні так званого інструментального нуля на противагу пустоті й відносній ненааявності східного уявлення про ніщо. Це значить, що парменідове тотальне ніщо, поставлене нарівні із буттям, надало змогу конституювати перше з них у процесуальний спосіб, тобто ніщо отримало буттєвий характер шляхом наділення його предикаціями буття у вигляді недосяжності й немислимості, яке слід феноменологічним чином призводити до істини-непотайності, і які водночас було прийнято вживати тільки у відношенні до ἀρχή-начала.

Отже, поняття ніщо вправі бути визначеним в якості найпершого із репрезентів грецького погляду на негативність істини буття в цілому, що сприяло загальному розвитку європейської думки у бік досвіду діяльної неґації.

Список використаних джерел:

- [1] Heidegger, M. (1989). *Beiträge zur Philosophie. Vom Ereignis*. Gesamtausgabe (Bd. 65). Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.
- [2] Beaufret, J. (1973). *Dialogue Avec Heidegger. Philosophie Grecque* (T. 1). Paris: Les Éditions de Minuit.
- [3] Sorensen, R. (2022). *Nothing: A Philosophical History*. Oxford University Press.